

בסוד עבדיך

דמית הדר כבוד הודך

בס"ד * גליון פ"ה * שבת שובה - יום הכיפורים תשפ"ד * "שובה ישראל" * "ואמר סולו סולו" * ספר יונה

הפטרת שבת שובה

"שובה ישראל עד ה' אלוך... ופושעים יכשלו בס"י. (הושע י"ד ב-י).¹ ומוסיפים "תקעו שופר בציון... עמי לעולם" (יואל ב' ט"ו-כ"ב). ויש מוסיפין פסוקים נוספים - עי' בהערה ². והיא הפטרה השניה מ"תרתית דתיובתא" שהם "דרשו ה' בהמצאו" ו"שובה ישראל", שתקנו חז"ל להפטיר בשבתות שבתקופת ימי הרחמים והרצון. והם המשך להפטרות דש"ח נ"ו ע"א אר"ק שד"ש, שהם הפטרות של שבתות בין המצרים, "תלתא דפורענותא", ולאחר ט' באב "שבעה דנחמתא" ו"תרתית דתיובתא".

"שובה ישראל" בהפטרה מבואר שהנביא קורא לישראל לשוב בתשובה, וכן להתודות לה' ולבטוח בו לבדו, ואז ה' יסלח להם ויאהבם וישיב מהם חרון אפו, ויתפשטו ויפרחו וישבו לביהמ"ק. והנביא קורא לישראל בלשון חיבה "אפרים" - מה לכם צורך בע"ז, הרי ה' משגיח עליכם וממלא לכם כל צרכיכם, והרי ידוע לכל חכם ונבון כי ישרים דרכי ה', וצדיקים ילכו בס' ופושעים יכשלו בס'.

"תקעו שופר בציון" והתכוננו לעצרת צום, מזקנים עד עוללים, מחתן מחדרו עד כלה מחופתה, להתאסף במקדש לבכות לה' שירחם על עמו. ואז כשישובו בתשובה - ה' יחוס על עמו ועל ארצו וישפיע עליהם דגן תירוש ויצהר, וירחיק מעליהם את יצר הרע, ויברך אותם בפירות ובתבואה ובכל טוב, כנגד כל מה שאכל הארבה, ואז יאכלו וישבעו ויהללו את שם ה', ויכירו שאני ה' ואין עוד ולא יבשו לעולם.

"שובה ישראל"

כתוב בהפטרה (י"ד ב-ג) "שובה ישראל עד ה' אלקיך, כי כשלת בעונך. קחו עמכם דברים ושובו אל ה', אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב, ונשלמה פרים שפתינו".

תשובה בלא וידוי

כתב המנחת חינוך (מצוה שס"ד ג) שאף שידוי מעכבת הכפרה, מ"מ העושה תשובה בלב בלא וידוי נקרא צדיק גמור, וכמו שמצינו (קידושין מ"ט). דאם קידש אשה ע"מ שהוא צדיק, אפילו הוא רשע גמור הרי היא מקודשת, שמא הרהר תשובה בדעתו.

ומ"מ לענין "זבח רשעים תועבה" לא מקרי צדיק עד שיתודה, דבמתני (שבועות ב:) שעיר המשתלח מכפר על הקלות. והק' הגמ' (יב:) דאם איירי בעבר על עשה, אי דעבד תשובה - תו אין לו צורך בכפרת שעיר המשתלח, דתשובה לבדה מכפרת על עשה, ואי דלא עבד תשובה - איך יתכפר בשעיר המשתלח הרי "זבח רשעים תועבה". ואם השב בלבו ולא התודה אינו בכלל "זבח רשעים תועבה", אמאי לא תירץ הגמ' שהטעם...

דמשכחת שעיר שמכפר על עשה, במי ששב בלבו צריך כפרה, ומ"מ אינו בכלל "זבח רשעים תועבה", ועל כרחך דכל זמן שלא התודה הוא בכלל "זבח רשעים תועבה".

"ונשלמה פרים שפתינו"

ובזה יש לבאר "שובה ישראל" - שהוא העושה תשובה בלב בלא וידוי, שנקרא צדיק גמור "עד ה' אלוך", ולאחר מכן "קחו עמכם דברים ושובו אל ה'", שלאחר שיתודה בפה ויתכפר לו, אז "ונשלמה פרים שפתינו", והקרבות שיקריב יעלו לריח ניחוח, ומה שיתפלל בשפתי - לא יהיה בכלל "זבח רשעים תועבה" (וכמבואר בברכות כב:) שגם תפילה שהוא כנגד הקרבות - נפסלת משום "זבח רשעים תועבה".³

הפטרת יום הכיפורים - שחרית

"ואמר סולו סולו... כי כה אמר רס ונשא... כי פי ה' דיבר" (ישעיהו כ"ז י"ד - כ"ח י"ד). ומבואר בהפטרה שהנביא מוכיח את ישראל שיהרו מהרהורי עבירה, וישבו מלכת אחרי יצרם הרע, ואז יזכו לשוב לירושלים. ועל אף שה' מרום וקדוש - הוא מרכין שכינתו ומשגיח על הנדכאים ושפלי רוח. ואע"פ שכועס ומעניש את החוטאים, לסוף מרחם עליהם ומרפאם ומנחמם. וה' פורש את שלומו על הרחוקים שנתקרו אליו כמו על הצדיקים גמורים, אבל לא על הפושעים שעומדים במרד. ואמר ה' לנביא שירים קולו כשופר ויכיה את העם על עונם, ועל שמראים את עצמם כצדיקים, ומתרעמים על שאינם נענים בתעניתם. והנביא מוכיחם שאף ביום הצום - אינם נכנעים לה', אלא מכופפים את ראשם כאגמון ולובשים שק ואפר, ואינם נכנעים לה', ומחפשים רק להפיג צער התענית, ומתקוטטים ומכים איש את רעהו.

וכשימנעו מלהטות את המשפט, וישלחו העבדים העבריים לחפשי, ויפרנסו ויכסו העניים במאור פנים, ולא ידברו און על זולתם - אז ה' יאסוף אותם, וירפא מכאובם, ויצליח דרכיהם, וישמע שוועתם, ויזרח אורם. וה' ישגיח עליהם תמיד ויבריאם ויחזקם וישביעם בכל טוב. ובזכות מעשיהם הטובים יבנה ויתישב העולם. והנביא מוכיחם שיהרו בקדושת השבת, למנוע מלצאת חוץ לתחום, ולענג את השבת ולכבד את יום הכפורים בכסות נקיה, ומעשות דרכיך וממצוא חפצך ודבר דבר, ואז יזכו לעונג רוחני ולהבטחת ה' שארץ ישראל תתרחב לנחלה בלי מצרים.

"לקדוש ה' מכובר"

ופירש"י (מגילה לא), וקורין הפטרה זו שמדובר במידת התשובה "הלא זה צום אבחרהו".

ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' קע"ד) כתב, שהקוראים מהחומש יוסיפו רק פסוקי מיכה שהם קצת פסוקים וכדי להטריח הציבור, אבל הקוראים מתוך הקלף שאי אפשר לדלג על מיכה - יקראו ביזאל שהוא סמוך להושע.

ומנהג קהילות אשכנז לקרוא "שובה" בשבת שבין ר"ה ליוה"כ, ולהוסיף רק פסוקי יואל, ומתחילים (פסוק ט"ו) "תקעו שופר בציון", וכפי שהובא בלוח א"י, וכן נהג הגר"ש דבליצקי (זורח השמש עמ' מ"ד).

ומנהג תימן (בלד) שמפטרין רק "שובה" ואין מוסיפין שום פסוקים, ואע"פ שהוא פחות מ"פסוקים" וצ"ל שכיון שנהגו לתרגם מהפטרה, ע"כ פסוקי התרגום משלימין ל"פסוקים, וכמ"ש בשו"ת מהר"ם פאדוה (סי' ע"ח).

ולכאורה מה שאין מנהג קבוע בהשלמת הפסוקים בשבת "שובה", משום שבעת שתקנו להפטר "שובה" (שהוא כבר בפסיקתא), היו משלימין ל"פסוקים עם התרגום, ולאחר מכן במקומות שהפסיקו לתרגם, היו צריכים לקבוע פסוקים להשלים ל"פסוקים, ועל כן בכל מקום נהגו להוסיף פסוקים אחרים, ומשם נפצה כל הארץ, אבל עצם תקנת "שובה" הוא רק בהושע בלא להוסיף שום פסוקים.

3 כתב הגר"א (משלי כ"ח י"ג), כי בעל תשובה צריך ד' דברים, והם עזיבת החטא, ויודוי, וחרטה, וקבלה להבא. והוא שנאמר "שובה ישראל עד ה'... קחו עמכם דברים ושובו אל ה'", "שובה ישראל" הוא עזיבת החטא ששייבו הגזילה או שאר דברים, "עד ה' היא חרטה", "קחו עמכם דברים" הוא וידוי, "ושובו אל ה'" היא קבלה להבא, ע"כ. והוא כמו שנתבאר ש"שובה ישראל" הוא תשובה בלא וידוי, ויקחו עמכם דברים" איירי בתשובה עם וידוי.

4 הפטרה זו הוזכרה בבבלי (מגילה לא), והוא בשו"ע (סי' תרכ"א ע"א). ובגמ' הוזכר שמתחילין בפסוק (י"ז ט"ו) "כי כה אמר רס ונשא", והפרישה (סי' תרכ"א א') כתב שאנו מתחילין בפסוק שליפניו "ואמר סולו סולו", וכמשמע ברש"י ובשו"ע.

והתימנים מוסיפים בסיום הפטרה, "יבא לציון גואל... מעתה ועד עולם" (נ"ט כ"א-כ"ב). וכ"כ במחזור רומא. ובסידור רבינו שלמה מגמריזא כתב "ואמר סולו סולו" עד "לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה". וצ"ע שהרי הוא בסוף עובדיה, ואך מדלגין מנביא ישעיה לנביא תרי עשר. ושמו כוונתו שבמנחה מתחילין "ועלו מושיעים".

וכתב ב"סוד ושרש העבודה (שער י"א פ"ח - שחרית י"ב), אחר שמיעת הפרשה יקרא ההפטרה בכונה עצומה, ויעורר לבו אל המוסר והתוכחה הנאמר בה, ויקבל על עצמו קבלה אמיתית לקיים מה שנאמר בה, כי לכן נתקנה הפטרה זו ביום הדין ודי בהו.

1 שבת שובה - לעלות למפסוק אדם חשוב - כתבו המהר"ל (הלי עשיית אות ג) והמטה משה (סי' תת"ל), שאין קורין לנער להפטר בשבת שובה, ובמקור חיים (סי' תצ"ד) מבואר שאין מניחין למי שאינו נשוי לקרוא הפטרה זו. וכתבו המג"א (סי' רפ"ב סי' י"ב) והמשגיב (סי' כ"ג) שאין קטן עולה למפסוק בשבת זו, וכן הביא המשגיב (סי' תר"ב סי' י"א), וכ"כ בלוח א"י. וכתב המטה אפרים (סי' תר"ב ע"מ) שיש לקרוא לאיש חשוב להפטרה זו.

2 סיום ההפטרה - בסיום הפטרה "שובה ישראל" מספר הושע, נהגו להוסיף פסוקים מאי משאר ספרי תרי עשר, משום שאין מוסיפין בפחות מ"פסוקים אף בדסליק ענינא, ועוד שאין מוסיפין בדבר רע "ופושעים יכשלו בס", וא"א להמשיך עוד פסוקים ברציפות לפי ששם מסתיימת ספר הושע, ועל כן מדלגין לאי משאר ספרי תרי עשר, ובתוך תרי עשר לא מקרי דילוג מנביא לנביא (כדאי במגילה כד.).

והאבודרהם (סדר הפרשיות וההפטרות) כתב, שמוסיפין פסוקי מיכה (ז' י"ח-כ) "מי א-ל-כמוך... מימי קדם". והתוס' (מגילה לא:) ד"ה "יר"ח אבי" כתבו, שמוסיפין ביזאל (ב' י"א-כ"ז) "וה' נתן קולו לפני חילו... ולא יבשו עמי לעולם". וכ"כ הלבוש (סי' תר"ג ע"ב). וכתב המהר"ל (שם) שמה שקבעו להוסיף פסוקים אלו הוא משום שמדברים גם מענין התשובה.

ועי' דגול מרובה (בגליון השו"ע סי' תכ"ח) שאם חל ר"ה בשבת או ביום ה', שאז קורין האזינו בשבת שבין ר"ה ליוה"כ - יוסיפו פסוקי יואל, שכתוב בהם "ויודו לכם גשם מורה", והוא מענין הפרשה דכתיב ביה "יערוף כמטר לקחי... כשעירי על דשא וכרביבים עלי עשב". אבל אם חל ר"ה בימי ב' וג', שאז קורין בשבת שבין ר"ה ליוה"כ פרשת וילך - יוסיפו פסוקי מיכה, שכתוב "לא החזיק לעד אפוי", שהם מענין פרשת וילך "וחרה אפוי".

כתב האליהו רבא (סי' תר"ג סי' ב'), שמפטרין "שובה ישראל" ומסיים "מימי קדם", ואומרים "תקעו שופר" ומסיים "יולא יבושו עמי לעולם", (והכונה שקורא בהושע ומדלג למיכה, ואח"כ מדלג למפרע ליתקעו שופר). ביזאל, ועי' בהג' בגדי ישע (בגליון הא"ח), בהא דמדלגין ממניח ליואל אף שהיו דילוג למפרע מנביא לנביא, ועי' בהג' הגר"א אויש מפראג (בגליון הא"ח) בשם מהר"י אויסטרליץ, שלכן יש לקרות תחילה מיואל ואח"כ ממניח, וכ"כ השערי אפרים (שער ט' סעי' כ"ח) והמטה אפרים (סי' תר"ב ע"מ), וכ"כ בעובר אורח (להאדרתי - סי' קמ"ד ס"ב).

וכן בלוח הילכות והמנהגים (להגרי"א זולגין) הביא עדות בשם החו"א, שיש להוסיף מיואל ומיכה, ואם קוראים מתוך נביא בקלף יש לקרואם כסדרם, והיינו הושע יואל ומיכה, וכשקורא מהחומש אפשר לקרואם שלא כסדרם.

🌟 זכרונות האמת והזכר 🌟

הספר מנהיג הפטרות ע"פ החלכה

מבואר, **דאמרו ישראל לפני הקב"ה, ריבון העולמים אם עושי תשובה מקבלת אתה, אילי הקב"ה תשובתו של קץ קבלתי ותשובתכם איני מקבל** (במיתה), ומפרט שם באריכות עוצמה כל החטאים מימות עולם שנתקבלה תשובתם, וע"ז קא' עיקר המדרש, ומשמע שזה עיקר תקנת הפטרה, לומר גדול הישועה שאפשר לזכות בקבלת ע"י התשובה, וכמשהא"ח עה"פ קחו עמכם דברים",

דאמרו הקב"ה לישראל איני מבקש אלא דברים.
פסוקי מיכה - הא לדעת כמה ראשונים נהגו להוסיף פסוקים ממיכה, ואף דלא רצו לסיים בפועל, מ"מ קשה למה הוצרכו לדלו הרבה כ"כ, ובפטר צ"ב המנהג להקדים מיכה ליראל שלא כסדר. ויתכן לומר לפ"מ דאי בפסיקתא רבתי (פסוק פ"ה) דאמרו הושע **שובה ישראל עד ה' אלוין**, **אמרו לו רבשי"ל ומה אתה עושה לכל ענותנו, אילי עשו תשובה ומה נשאלים ומה נכרי, אילי ולהיך אתה משליכם, אילי לים שנאמר ש"שב ירחמנו יכבשו ענותנו ותשלך במצולות ים נגר**, ונמצא שהוא המשך ל"שובה ישראל".

פסוקי יואל - טעם המנהג להוסיף פסוקים מיואל, י"ל שנהנהגים להתחיל דרשינן 'יהי נתן קולו' - זה ר"ה, כ"י גדול יום ה' ועצום מאוד" זה יה"כ ולדעת הסוברים המתחילין מ"תקנו שופר בציון", נמי י"ל דרומה לימים אלו, "תקנו שופר" - ב"ה, "קדשו צום" - זה היום הקדוש. (ויש להוסיף ע"ד דרוש קדראו עצרה רומנו המהיר צרות, שהיא גמר כל הליטין כידוע מהא"ר והג"ר), וכל פסוקים אלו עוסקים בתשובה והישועה על ידה.

שמחה לגמרה של מיצה - לכאורה היה מקום לזון דכיון שפטימין השבות סדר ההפטרות המיוחדות שתקנו חז"ל "דרשתי אר"ק אר"ק שד"ש", יש ענין לשמחה במרה של מצוה זו, לפ"מ שיבאר בשו"ת צמח צדק, שהפטרות אלו נתקנו באופן פרטי ע"י חז"ל שלא כשאר הפטרות, אבל לא שמענו כן מעולם, ויתכן דאין זו מצוה נפרדת להפסיד בהפטרות אלו, אלא היו פרט במצות הפטרה הכללית, והעירו הנפ"מ בזה גם לדין מצות ציצית כונה, דלפ"י א"צ לכוין למצוה זו בפרט, אלא למצוה בכלל כמת מצות הפטרה.

הפטרות האוינו לדעת הרמב"ם - ויקח את צמרת הארז וכו' (יחזקאל י"ז ג'). וכבר העירו דלכאורה אין הפטרה שייכת לפרשה אלא לפניה התשובה, ויש שם את הפסוקים "כי לא אחוץ במות המת ונגו" שאומרים בענינה. ונראה שהיא הפטרה לשבת שובה, (וגם כשחל בין יהי"כ לסוכות דעת כמה ראשונים שמפטיירין מענין התשובה, ע"י ב"י שם).

אמנם הרמ"ם (סי' ז') כתב דכל הפטרות ש מענין הפרשה, ובאמת מה שמתחילין הפטרה ב"צמר הארז" הרי ענין אחר של נבואה על המשיח. ויתכן ובאמת שייכות לפרשה היא הנבואה על הגאולה, וכמ"ש הרמב"ם דמי שאינו מאמין ביבאת המשיח - נספר בנבואת משה, שהבטיח בפי' האוינו בסוף השיעה על הגאולה, ורק והמשיכו כדי להפסיד גם בענין התשובה.

שבת שובה - כבר כתב הבי"ס (סי' תכ"ח) ששבת זו נקראת כפי כל הפוסקים "שבת שובה", ומשמע דבריו שהוא ע"ש הפטרה, אמנם לכאורה נראה דאין זה סתם היכי תימצי של הפוסקים לבאר כוננת כשמדברים על שבת שבין ר"ה ליהי"כ, אלא דהנהיגו בכלל תקנת הפטרה - לקבוע שבת זו לזמן תשובה, (וכמו שנתבאר בשבת חזון ושבט נחמו, שנבקעו כוונני אבילות ותחמה ע"פ הפטרה), וכמו שדורשין בו מענין התשובה, ובמנהג שיבאו אומרים פריטים מענין התשובה, והרא"ש (סוף ר"ה) הביא שם רב גוראון גאון דאפשר להתענות בשבת שובה אבל לא בא' דר"ה, ותמה שהקלו בשבת טפי מיו"ט דר"ה ע"ש. ולפי האמור י"ל דכיון דמרינא שרי להענות בימים אלו שבין ר"ה ליהי"כ, שהם משונים מכל השנה וכמו שביאר, וביארו הפוסקים דמי לנוצר מפני רבומה דשרי להענות בשבת יו"ט, אלא שביו"ט דאורייתא החמירו כיון שאינו מיוחד לתשובה (וא"א וירוי בשום פנים), אבל שבת שובה מיוחדת לזמן תשובה, ולכן הקלו לסמוך על עיקר הדין דשרי.

שובה ישראל - והטעם שבתורה הפטרה שובה טפי משאר הפטרות המיוחדות מענין התשובה, יש מקום לומר ע"פ מה שאמרו חז"ל בפסיקתא דר"ב, **דאמרו הקב"ה לראובן אתה פתחת בתשובה (על מצוה בלחח), חזיל שכן בנך בא ופתח בתשובה חזילה** **שובה ישראל**, (הדושה היה ראשון לר' נביאם שנבאכו באותו הפרק, וממילא אמר לכל נבואות ישעיה ירמיה ויחזקאל ורוב נבואות תרי עשר).

ועוד יש לפרש שייכות נבואה זו בדוקא לזמן זה, ע"פ מה דמבואר בפסיקתא (שם), **דרבוי של מלך כשתופס לטסיק קורא מעשיו ואחי"ל מכונו וכופוה וקורא גזר דינו ורצה ליהרג, אבל הקב"ה קראת לשמוך לשמחה ונורא דמי בפסוקים הקדומים "האשם שומרון" - מחזיק בתשובה ברכיב "שובה ישראל".** ולזה מפטיירין בהפטרה זו עתה אחר ר"ה, דהרבה כבר נחתמו למיתה ב"ה וקראו גזר דינם, והטעם במחור הפטרה שובה טפי משאר הפטרות שמקדעת גזר דינו של אדם, (באמת לפ"מ דמבואר בפטרת הגמ' ב"ה י"ז: ובראשונים, דבעיני הדין חמצה זכריות ומצוה עונות בדיק, קשה שאז שידומן שיהיה כן מתוך רבי רבי רבבות מעשים שאדם עושה, ואף שכל אדם צריך לראות עצמו בינוני, מ"מ במציאות קשה מאוד שיהיה כן, ונמצא דרשית' כמעט על נוגע לאף אחד, אלא דודאי אף לרשעים גמורים שנחתמו למיתה איכא קריעת גזר דין ב"י ימים אלו ע"י תשובה, כמו ציבור בכל השנה וכמבואר ב"ה שם).

עוד יש לפרש ע"פ מה שיש להתבונן, דרוב פסוקי הפטרה בין בהושע ובין ביובל, מדברים על הישועה הגדולה שבאה ע"י התשובה, ורק פסוקים בודדים מעולם התשובה עצמם, והוא צ"ב. אבל באמת חזקן בכמה דוכתי נביאיים ובראשונים, שהוצרכו הרבה לנתח ולחזק את ישראל גמורים שנחתמו למיתה וחוששין שמא לא התקבל תשובתם. ובפסיקתא דר"ב (שם) על הפטרה זו

אולם הר"ן (מגילה י:) כתב הטעם לקריאת הפטרה זו, דבגמ' (שבת קיט.) א"ל ריש גלותא לרב המנונא מאי דכתיב (בהפטרה פ"ח י"ג) "לקדוש ה' מכובד", א"ל זה יום הכיפורים שאין בו אלא אכילה ושתיה אמרה תורה כבדהו בכסות נקיה. וכי"כ הבית יוסף והלבוש (ריש סי' תרכ"א).

וכתבו הר"י"ף (יומא ב:) והרא"ש (יומא פ"ח סי' טו) ומיבעיא ליה איניש ליקורי ליומא דכפורי בכסות נקיה וכו' "ולקדוש ה' מכובד" זה יהי"כ שאין בו לא אכילה ולא שתייה, אמרה תורה כבדהו בכסות נקיה.⁵ ובטור וש"ע (סי' תתי"ט ס"ה) על כן מכבדין אותו בכל מיני כיבודים, ומטעם גם נמי נהגין להציע בביהכ"נ בגדים נאים.

וכתב הרא"ש (שם) ונהגו להדליק ריבוי נרות בבתי כנסיות משום דכתיב "באורים כבדו ה'" ומתרגמינן "בפסטיא יקרוד", וכיון שאין בו לא אכילה ולא שתייה שכל דבר שמצינו שנקרא כבוד. והביאו הטור והשו"ע (שם). והפרישה (סי' ד) הביא שנחלקו אי לפינן בגזירה שוה "באורים כבדו ה'" - "לקדוש ה' מכובד", או שכיון שמצינו שהדלקת הנר הוא כבוד, על כן חייבים לכבד יהי"כ בנרות.

וכתב הרמ"א (סי' ד) יש אומרים שיש להציע ביום הכיפורים השולחנות כמו בשבת, וכן נוהגין. וכי"כ הלבוש (סעי' ד) גם בבתינו נהגו להציע מפה יפה על השולחן.

ובערה"ש (סעי' ב) ובמטה אפרים (סעי' ז) כתבו, דמטעם זה יש גם להציע המטות. ובהג"ה הגרי"ש נתנון (על השו"ע) כתב, גם חזון בקול נעים והוא ירא שמים בכלל כיבוד, וכמו שכתוב (משלי טו ט') "כבד את ה' מהוודך", וברש"י ישן (בשם בפסיקתא רבתי פרק כ"ו - הובא בבאר היטב או"ח סי' נ"ג סי' ק"י ז"ד) "אל תקר מהוודך - אלא מגרוךך", והוא בכלל כיבוד.

הפטרות יום הכיפורים - מנחה

"ויהי דבר ה' אל יונה בן אמיתי ... בין ימינו לשמאלו ובהמה רבה" (ספר יונה).⁷ ומוסיפין "מי א-ל כמוך ... אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם" (מיכה ז' י"ז-י"ט).⁸

רשימת הסדרים של בני מערבא והפטרותיהם - פרשת האוינו כל הפרשה היא סדר אחד - והפטרות כבתי"ו ובפיוטי' ר' יהודה ר' יני' שמעו שמים והאויני אר"ן (ישעיה' א' ב"ט-ו) ומוסיפין בתי"ו וי"ט).

הפטרות יום הכיפורים

יש לעיין לפי מ"ש ב"שו"ת הרי"א מרח"י (סי' ז'), דלדעת הבבלי לעולם מפטיירין מענין הקריאה בין בשבתות ובין במועדים, ולכאורה הכא במנחה הפטרה דיונה לא שייכא לפרשת עריות, (ולפי הטעם שכתבה תהו"ס לקריאת פ' עריות שאנו מבקשים מה' שלא יגלה ערות ענותנו - א"ש קצת). ושנא י"ל דבאמת קצת קשה למה נקבעה הפטרה על מצוה הארוכה לקריאת מנחה הקצרה, והפטרות "ואמר סולו סולו" הקצרה לקריאת שחרית העיקרית. ואולי יש לומר בזה שהפטרות שחרית באה ללמדנו גודל התביעה לעשיית תשובה כראוי, שיתכן שאף שצמים "ואותי יום יום ידרושון ודעת אלוקים יחפצון", מ"מ הקב"ה אינו רוצה בתשובתם ששום שלא יתיקנו את מעשיהם כראוי, ושייך קצת מעין הקריאה דאחרי מות, דמלמדת דקדוק הדין הנורא עם בני אהרן, (כמבואר ביוה"ד שיש לכתוב בו מתחם, וביארו הספרים דע"י יתעורר לתקן משניו, וכן בפסיקתא דר"ב לקריאת יו"כ - האריכו טובא במיתת בני אהרן, ומשמע שצמים ענין עיקר בפרשה זו), אמנם הפטרה דמנחה באה ללמדנו הצד השני - כמה אפשר לזכות ע"י כל חיזוק ומעשה תשובה, ובפרט לפ"ד הירושלמי (דלא כהבבלי), דאנשי גינה עשו תשובה של רמיות, והחזירו רק מה ששכפיהם ולא מה שבשידה תיבה ומגדל, (וכן באו כביכול בטענה כלפי שמיא - שאם אינו מרחם עליהם אינם מרחמים על בהמותיהם, שהניחו הפרות והנגלים בנפרד שלא ינקו מאמותיהם והיא תשובה גרונה), ומ"מ כיון ששבו קצת זכו לביטול גזר ה', ודמי קצת לקריאה דעריות, דמבואר דאפילו הכנענים שהיו חוטאים גדולים - אם לא היו שטופים בעריות עד שמלאך סאתם - לא היו כלים, וללמדנו כדברי הגרי"ם המפורסמים כמה צריך להתאמץ להוסיף עוד נקודה קטנה של דרגה נוספת מצילה מעונשים נוראים. וע"ד דרוש יש להוסיף, דבבבוקי יו"כ שציוין כוחו של אדם במתניו - מידאין אהנו על דרגת התשובה הראויה למעלה, אבל במנחה כשמתושים ועיפיים מהתענית ואין כח כל לפסוק בתשובה - מחזקין אותנו במעלה העוצמה של ההרור תשובה אפילו כל דהו.

מנחת יהי"כ"פ - מפטייר יונה

מה שמוסיפין "מי א-ל כמוך", ע"פ פשוטו צ"ל דכיון שתשובתן של עכו"ם היא קטרוה על עם ישראל - דמטעם זה ברח יונה, והו"ל כסיום דבבר רע, ולכן מסיימין במחילת הקב"ה לעמו ישראל. ולאכורה מה"ט נמי יש מתחילין בפסוק אחרון דעובדיה "ועלו מושיעים", כדי שלא להתחיל דבבר רע דבריות יונה.

"כי המצוה הזאת"

"כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוה היום ... לא בשמים הוא לאמר, מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה. ולא מעבר לים הוא לאמר, מי יעבר לנו אל עבר הים ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה" (נצבים ל' י"א-י"ב).

ופי' רש"י ד"ה המצוה הזאת" הכוונה לכל התורה שנתנה בכתב ובעל פה, אולם הרמב"ן ביאר דקאי על מצות התשובה.

לחות שניות - ביוהכ"פ במנחה

כתב הבי"ח (או"ח סי' רצ"ב), "ואני תפלתי לך ה'" בשבתות שהוא עת רצון, כיון שאנו קורין בתורה שהיריד משה בו ביום שנתרצה לישראל וכו', על כן אנו אומרים בשבת בשעת מנחה כשקורין בתורה לאחר שאכלו ושתו "ואני תפלתי לך ה' עת רצון", לקבלת התורה שקורין בו עתה במנחה, עכ"ל. ומשמע מדבריו שהזמן של קבלת התורה שהיריד משה לוחות שניות ונתן לישראל, היה ביוהכ"פ בשעת מנחה.

"ולא מעבר לים הוא"

ובתרגום ירושלמי (בתרגום ללה"ק) ולא מעבר לים היא התורה, שנאמר הלאי היה לנו אחד כיונה הנביא שירד לעומק הים הגדול, ויבא אותה לנו וישמיע לנו מצוותיה ונעשה אותם.

"לא נפלאות הוא ממך ולא רחוקה הוא"

ועי"פ זה ביאר הגרי"ם זילבר שליט"א (ביס דרך - על הפטרות - מאמר קכ"ג אות א'), דמה שמפטיירין בנבואת יונה יהי"כ"פ במנחה, היא משום דהוא הזמן של "לא בשמים היא" שהיריד משה התורה מן השמים ונתנה לישראל, והוא הזמן של "ולא מעבר לים היא" שיונה הנביא כבר ירד לעומק ים הגדול, והביא לנו מצוה תשובה - "כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו".

כתב ביסוד ושורש העבודה (שם פרק י"א), ובפטרות זו דמחה שיקרא במפתים נזוכים בה, יחשוב בשמחה עוצמה גבורות ה' גבורות ה' המה, ובתשובות אנשי גינה יקח מוסר בלבוא אל התשובה ג"כ, ולכן נתקנה קריאת הבבליה זו ביום הזה והפטרות למגן (על המטה אפרים סי' טו) שהטעם מפני שהוא יו"ט וצריך לכבדו בכסות נקיה. **6** כמו שכתב (סי' תרי"ג סי' טו) שאם מוכרח לבלשו מנגליו ביוהכ"פ מחמת שמצוי עקרב או שירדו נשמים והוא אסטינס, שכיגעו לבית הכנסת ישלחם לביתו או יניחם במקום מוצנע, משום שהוא זולול לביהכ"נ ביום קדוש הזה שחייבים לכבדו בכסות נקיה.

⁷ הפטרה זו הוצרכה בביתא (מגילה לא), והובא בשו"ע (סי' תרכ"ב סעי' ב).

⁸ הפטרות יונה - מענין בנבואת יונה - וכתב המרדכי (יומא תשי"ז ומגילה תתל"א) ומפטיירין ביונה שיש בה תשובה, והביאו הבי"ס (סי' תרכ"ב).

ואלחילו רבה שו"ת (הביא בשם האבדרהם (תפילת יוהכ"פ), שהוא למד לבני אדם יכולין לברוח מה' הוא עבר ביו"ט, כמו שכתוב (תהילים קל"ט ז'-ח') "אנא מורחן ונאנה מפניך אברת, אם אקס שמים שם אתה ואציעה שאול הנד". וכי"כ במטה משה (סי' תתע"ח). וביאר במשנה ברורה (שער הציון אות ו'), כי האדם חושב כמה פעמים לייט את עצמו ואין יכול לתקן בשום אופן, ועל כן נתנה תמיד באופן א' ואם יגזור עליו ה' למות ימות, אבל עיטת הוא שיהיה כן יהיה לו כל מה שקב"ה רוצה מנפשו שיתקן מוכרח את לתקן, ויבוא עוד פנים ופעמים לעולם הזה ובעל כרחו יוכרח לתקן, ואי"כ למה לו כל העמל למות ולסבול חיובת הקבר ושאר צרות ולחזור עוד הפעם, וראיה מיהו שהקב"ה רצה מאתו שילך וינבא, והוא במינו בזה ונס לים מקום שרלא ישרה עליו עוד השנייה לנבואת כידוע, והואנו נשטבע בים בעל גבול דבר והיה שם באינו כמה ימים, ולפי הנראה בודאי אי יכול להתקיים דברי השי"ת, ומי"מ ראינו שסוף דבר היה שרצון השי"ת נתיקים וילך וינבא, כן הוא האדם בעניניו, והוא שאמרו באבות (פ"ד כ"ב), ואל יבטיחך יצרך שתאבילת בים מנסך לך שעל כרחך אתה נוצר וכו'.